

Antonija Grozdanović, mag. educ. philol. croat.

Elektrotehnička i ekonomska škola Nova Gradiška

antonija.grozadnovic2@gmail.com

Poznavanje grčke mitologije u Republici Hrvatskoj

Sažetak

Rad se bavi istraživanjem poznavanja grčkih mitova u Republici Hrvatskoj. Postoje mnoge definicije mita, a jedna je od njih ta da je mit priča iz života bogova i heroja, predajno vjerovanje starih naroda o podrijetlu svijeta, kazivanje, prožeto fantazijom izražava magičko-religiozno predznanstveno mišljenje primitivnih naroda o postanku svijeta. Mit je objašnjenje prvotnoga zbivanja, presudnoga za sve što se dalje događa. Najpoznatiji europski mitovi koji su do danas sačuvani u književnim djelima jesu mitovi nastali u antičkoj Grčkoj, a koji govore o bogovima s Olimpa, junacima i mnogobrojnim polubožanskim bićima koji su sačuvani zahvaljujući grčkim pjesnicima poput Homera i dramatičarima poput Eshila, Sofokla i Euripida. Stari Grci pridavali su veliki značaj mitovima te su oni služili raznim svrhama, a prenosili su se generacijama. S obzirom na to da se grčka kultura dosta raširila i duboko ukorijenila među ostalim europskim narodima, ali i šire, u radu je provedeno istraživanje o tome koliko ljudi u Republici Hrvatskoj poznaju grčke mitove. Izabrano je jedanaest poznatih grčkih mitova te su sudionici trebali odgovoriti je li im mit poznat ili ne. U anketi je sudjelovalo 146 sudionika.

Ključni pojmovi: grčki mitovi, grčka kultura, priča

Uvod

U radu se želi prikazati koliko građani Republike Hrvatske poznaju grčke mitove. Rad je podijeljen na dva dijela. U prvome se dijelu rada općenito govori o pojmu mita, mitologije i o grčkim mitovima. Brojne su definicije mita u literaturi. Mit se kod prvobitnih zajednica prepričavao usmenim putem što je bio ritualni događaj s ciljem obnavljanja kolektivnoga pamćenja i osjećaja pripadnosti matičnoj zajednici. Na mitskim svetkovinama svaki su se put ispočetka uprizorivali događaji o nastanka bogova, svijeta, čovjeka, zajednice i zakona, a u

dramsko-glazbenim obredima prizivanja osvježavalo se sjećanje na pretke. Ključna društvena, vjerska i kulturna uloga mita potiče njegovo širenje te ulančavanje u skupine mitova grupiranih oko središnjega lika boga ili junaka. Što se tiče grčke mitologije, treba naglasiti da bi se bez mitova i mitologije teško mogla razumjeti grčka religija, umjetnost, književnost ili kultura, ali i razvoj grčkoga društva. Grčka mitologija jedna je od najbogatijih svjetskih mitologija. Stari Grci voljeli su mit te obavljanje kultova. Grčki bogovi i heroji prikazivani su sa svim ljudskim manama i vrlinama; oni komuniciraju i opće s ljudima, vole, mrze i ljute se poput običnih smrtnika.

U drugome dijelu rada prikazani su rezultati ankete koja je provedena kako bi se vidjelo koliko građani Republike Hrvatske poznaju grčke mitove. Za anketu je odabrano jedanaest grčkih mitova te su sudionici trebali odgovoriti poznaju li navedeni mit ili ne. Sudjelovalo je 146 sudionika. Najviše je sudionika bilo ženskoga spola iz Brodsko-posavske županije i Grada Zagreba dobne skupine 18–25 godina.

1. Mitovi

Različite su definicije mita. Mit je priča iz života bogova i heroja, predajno vjerovanje starih naroda o podrijetlu svijeta, kazivanje. Izražava fantazijom prožeto magično-religiozno predznanstveno mišljenje primitivnih naroda o postanku svijeta. Sve su te definicije točne, međutim nisu potpune jer naglašavaju samo subjektivni vid mita, psihološki mehanizam koji ga proizvodi, a ne govore ništa o objektu, o objavi božanstva u prirodi te povijesti kojoj mit želi biti izričaj. Riječ mit dolazi od grčke riječi *mythos* što znači priča, riječ. Muškoga je roda, ali se u grčkome jeziku pojavljuje i u ženskome (*mytha*) i u srednjem rodu (*mythar*). Mit iznosi istinitu povijest, događanje, stvarnost ili samo glas koji kruži ili pak neistinitu povijest te znači isto što i legenda, basna, bajka (Tomić 1991: 133–142).

Mit se prepričavao u lancu usmene predaje prvobitnih zajednica što je bio ritualni događaj s ciljem obnavljanja kolektivnoga pamćenja te osjećaja pripadnosti matičnoj cjelini. Na mitskim svetkovinama svaki su se put ispočetka uprizorivali događaji o nastanku bogova, svijeta, čovjeka, zajednice i zakona, dok se u dramsko-glazbenim obredima prizivanja osvježavalo sjećanje na pretke. Ključna društvena, vjerska te kulturna uloga mita potiče njegovo širenje i ulančavanje u skupine mitova koji su grupirani oko središnjega lika pojedinoga boga ili junaka. Takvi kulturni likovi na neki način jesu zaštitni znakovi određenih zajednica (na primjer Marduk babilonske, Prometej grčke, Mojsije židovske zajednice), ali njihove značajke, obrazac njihovih djela, situacije u koje ulaze s drugim likovima svojom stereotipnošću ipak nadilaze granice

pojedinih kultura. Mitovi različitih kultura zapravo nalikuju jedni drugima te se pomoću zajedničkoga mitskog nasljeđa povezuju i različiti književni žanrovi koji izlaze iz njegova krila ili se nadovezuju na pojedine njegove odsječke, primjerice grčka tragedija, japanska drama *nō* ili epovi kao što su babilonski *Ep o Gilgamešu* ili staroengleski *Beowulf*. Mit je često služio kao uporište za osjećaj kulturne, vjerske ili etničke pripadnosti koji se na taj način napajao na drevnim vrelima, ali je mit bio i aktualna pričuva tipičnih likova, motiva, situacija ili obrazaca zapleta na kojoj su se hranila umjetnička djela iz najrazličitijih nacionalnih sredina te je potkopavao bilo kakvu određenu ukorijenjenost.¹³

Mit je objašnjenje prvotnoga zbivanja, presudnoga za sve što se dalje događa. Prema Jollesu postoje tri tipa mita: izvorni mit (npr. *Knjiga postanka*), mitos (npr. priča o vulkanu Etni kao mjestu na kojemu je zatočen Pluton koji katkad riga vatru) i analogon ili posredovani mit (npr. priča o grahu koji je pukao od smijeha pa mu je krojač zašio rez na leđima). Funkcionalistička teorija mita, čiji je najistaknutiji predstavnik Bronislaw Malinovski, mit povezuje s ritualom i smatra da su upravo u mitu sadržani odgovori na pitanja o temeljnim ljudskim institucijama što bi značilo da mit sadrži iskustva koja omogućavaju zajedništvo te koja se onda stalno obnavljaju zahvaljujući ritualima koji izražavaju duboke ljudske potrebe za pripadnošću nekoj zajednici. Funkcionalisti žele objektivno, utemeljeno na podacima, rekonstruirati život određene ljudske zajednice te saznati što pojedini mit govori o onome komu je namijenjen. Oni se zato suprotstavljaju Sigmundu Freudu i Carlu Jungu; ne oslanjaju se na introspektivni uvid u psihičku stvarnost. Freud mit shvaća kao izraz duboke psihičke stvarnosti koja nije manje stvarna od vanjske prirode. On povlači analogiju između oblikovanja sna te oblikovanja mita; njihov jezik počeo je prevoditi na metajezik psihoanalize. Njegovo tumačenje mita preuzeo je Carl Jung iz čega je proizišla nova teorija mita. Jung je skovao pojam arhetip; neka vrsta prauzroka prema kojima se oblikuju slike, odnosi, događaji te se uvijek pojavljuju na takav način da se temeljni uzorak ipak može razabrati (Pavlović 2017: 4).

O tome što je mit danas, piše Roland Barthes u svojem eseju *Mit danas* gdje navodi da je mit govor (parole), ali ne bilo koji govor, nego je potrebno da jezik zadovoljava posebne uvjete da bi postao mit. Mit je nadograđen na sustav jezika te kao takav zapravo uvodi jednoznačnost u višeznačnost prirodnoga jezika te tako upravlja „osakaćenim jezikom”. Mit se temelji na jednome semiološkom sloju koji postoji prije njega; on je drugostupanjski semiološki sustav. On je sustav komuniciranja poruka, metajezik, te zbog toga ne može biti objekt, pojam ili ideja,

¹³ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41235> (pristupljeno 30. kolovoza 2022.).

nego način označavanja, forma. Stoga, mit ne određuje predmet njegove poruke, već način na koji je izriče; granice su mita formalne a ne supstancijske (Šimić 2003: 685–711).

U medijskome oglašavanju upotrebljavaju se znakovi i simboli koji potiču potrošača da postane konzument oglašena proizvoda. Barthes je u svojim prvim radovima pisao o semiotici oglašavanja, odnosno analizi implicitnih poruka koje se kriju iza reklama. Nadalje, sve ima vrijednost samo ako može biti razmijenjeno, a ne dok ima neku vrijednost u sebi što bi značilo da se proizvodi ne cijene jer su korisni, nego jer nešto simboliziraju. Ljudi se prepoznaju po robama koje konzumiraju; pomoću semiotike možemo shvatiti kako roba stječe određeno značenje. Semiotika se može primijeniti na mnogo različitih praksa i područja, ali je naročito zastupljena kod proučavanja oglašavanja i *brandinga*. Vizualne slike te jezični natpisi vezani za znak pokreću konotacije, točnije asocijacije. Upravo združivanje znakova te njihovih asocijacija Barthes je nazvao mitom. On se proizvodi na konotativnoj razini. U nizu proizvoda francuske kulture Barthes je dekodirao skrivena značenja, točnije, iščitao je ideološke norme francuske buržoazije. Konzumacija je, znači, naturalizirana, a oglašivači to postižu upotrebom mita, odnosno mitskih označitelja tako da se koriste znakovima koji imaju određeno značenje za konzumenta (Krmpotić 2018: 23, 24).

Znači, mitovi nisu proizvod određene vrste misli, svijesti ili simboličke aktivnosti, nego su prvenstveno opisiva i raščlanjiva diskurzivna praksa. Tako, prema Barthesu, mitovi nikako nisu izostavljeni iz povijesti ili njoj suprotstavljeni, već su s njom u stanju posvemašnje ovisnosti. Zato se o mitu ne može govoriti kao o ne-povijesnoj divljoj misli, nego kao o tipu govora koji je, zahvaljujući povijesnome trenutku, punjen i pražnjen političkim ili ideološkim nabojem; bez sudjelovanja u danome povijesnom trenutku mit toga trenutka nemoguće je konzumirati. Zato mitovi koje Barthes analizira nisu potrošeni mitovi koji u danome povijesnom trenutku više ne funkcioniraju kao ideologizirani diskurs ili za njega jednostavno nisu relevantni, već upravo oni koji su trošeni, mišljeni i upotrijebljeni kao mitovi: margarin, hrvanje, deterdženti, Garbo, vino, mlijeko, filmovi o starome Rimu, plastika, Einsteinov mozak, striptease, *Dama s kamelijama*. Naime, i sama metoda analize mitova podložna je povijesno uvjetovanim promjenama. Tako valja raskrinkavati sam znak a ne mitove, ne latentno značenje tvrdnje, naracije, postupka, nego rascijepiti samo prikazivanje značenja. Treba raščistiti i očistiti ne simbole već samo ono simbolično (Jukić 1997: 11–20).

2. Mitologija

Mitologija se obično definira kao ukupnost mitova neke civilizacije ili naroda. Podrijetlo te riječi dolazi od grčke riječi *mythos* (riječ, priča) + *logos* (govor, riječ, kazivanje), odnosno *mythologia* ili pričanje priča. Drevne narode ne može se u potpunosti razumjeti bez poznavanja njihove mitologije. Bogovi su predstavljali, izražavali te davali obličje onomu što je prema mišljenju ljudi bilo sveto, onomu bitnom i opipljivom. Oni su možda više postojali u srcima ljudi nego u stvarnosti, ali su i izražavali potrebe, želje te ljudske težnje i predstavljali nešto što je nadilazilo svjetovnu prirodu ljudskih života, njihovo ograničeno djelovanje te opasnosti koje bi moglo donijeti to djelovanje. Bilo da je mitologija nešto uzvišeno i transcendentno ili je to samo uljepšana priča, ona ne dopušta da *homo religiosus* ostane ravnodušan. Potiče ga na postavljanje pitanja, tjera ga na razmišljanje te ga zbunjuje, ali ga katkad i prosvjetljuje, daje mu mogućnost izbora i tjera ga da donosi odluke te preuzima obveze, što možda i jest primarna funkcija mita (Novak 2008: 4, 5).

Naziv mitologija označava i predmet proučavanja (skup mitova) i disciplinu koja se njime bavi, pa naziv nije uvijek terminološki prikladan. U posljednje vrijeme najčešći je naziv *komparativna mitologija* koja komparativno proučava različite mitologije. Osim toga, proučavanjem mita i pojedinih mitologija bave se uglavnom pomoćne discipline, na primjer filozofija, povijest religija, sociologija, psihologija, etnologija te kulturna antropologija.¹⁴

Mitologija je skup mitova neke religije, etničke skupine ili širih geografskih cjelina, a pojam mitologija odnosi se i na znanost koja se bavi proučavanjem prikupljenih mitova. Ipak, pojam mitologije ima mnogo različitih lica. Neki autori pojam mitologije povezuju s pojmom pričoslovlja zbog čega se mitologija poistovjećuje s pričama fantastičnoga sadržaja o bogovima i junacima pomoću kojih su narodi na primitivnome stupnju razvoja objašnjavali postanak prirodnih bića i pojava. Iako su mit i mitologija povezani s klasičnom, antičkom kulturom grčkoga i rimskoga društva, suvremena su istraživanja pomoću etnologije proširila značenje tih pojmova i u njih uvukla sve religije primitivnih društava kao i legende, priče i bajke. Mit, mitološke teme i motivi danas se pojavljuju u romanima te se dosta miješaju s nadnaravnim temama i motivima, a u tim djelima uglavnom se nailazi na pojavu analognoga mita. Međutim, uz pojavu u romanima, mit i mitologiju danas najčešće susrećemo u bajkama i pričama za djecu u kojima se mitu oduzima njegova primarna funkcija, kao i autoritet, te ga se tako ponižava i pojednostavljuje. Tijekom stoljeća, prelaskom s usmene na pisanu predaju, mit se postupno

¹⁴ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41255> (pristupljeno 25. rujna 2022.).

„selio“ iz povijesti u književnost, odnosno prešao je iz činjeničnoga stanja povijesti u izmišljeno stanje književnosti pa se tijekom toga procesa preoblikovao u ono što u svojem doslovnom značenju i jest, a to je priča. S vremenom, pojmu priča počele su se pridavati naznake izmišljenoga i lažnoga što sa sobom nosi negativnu konotaciju te se mit počinje izjednačavati sa svim drugim proizvodima ljudske mašte i prestaje biti dijelom ljudske povijesti. Uključivanje mita i mitologije u znanstvenofantastične romane, u kojima se mitološke teme i motivi miješaju s nadnaravnim, kao i u romane za mlade, rezultat je višestoljetnoga procesa izjednačavanja mita s fikcijom, procesa koji je zapeo u vremenu između pokušaja odavanja poštovanja primitivnim društvima i dokazivanja da smo danas daleko ispred njih. Ipak, izjednačavanje mita s izmišljenim pričama nepošten je pokušaj uništavanja mita iz straha da se on ponovno ne interpretira kao apsolutna istina. Jednom davno, mit nije bio priča, pogotovo ne izmišljena priča, mit je bio sve (Pehovac 2021: 5, 7).

Današnja mitologija nije kao one povijesne jer ljudi danas više ne vjeruju u razne bogove, božice, zvijeri i čudovišta, a zahvaljujući znanosti znaju kako je nastao svemir i svijet oko njih, ali ipak postoje sličnosti s poviješću. Mitovi današnjice jesu sofisticiraniji, toliko su razrađeni da ih čovjek i ne interpretira kao takve. Glavnu ulogu u provođenju mitova nemaju više usmena i pisana predaja, kao ni razni svećenici, nego je ta uloga pripala medijima. Mediji na podsvjesnoj razini usmjeravaju čovjeka onako kako je to njima prihvatljivo. Oni se ne koriste metodom izazivanja straha od bijesa bogova da bi natjerali čovjeka da se ponaša sukladno njihovim zamislima, već oni daju mnogo informacija i slika. Nekadašnje heroje kao što su Herkul, Ahilej, Thor i ostale zamijenile su današnje zvijezde s javnih scena. Ta kultura slavni osoba kopija je one o mitskim herojima i služi kao uzor ljudima, uzor kako bi trebali izgledati, odijevati se, piti, jesti samo kako bi bili što sličniji svojim idolima. Današnji tip idealnoga čovjeka ne mora biti pametan i hrabar, on mora biti uspješan i lijep. Naravno, čovjek mora pokazati svoj uspjeh i izgled te u tome mediji ponovno stvaraju mitove o tome što simboliziraju ta dva pojma. Nekada je to bio lijepi, oštri mač, danas je to skupi sat, odijelo ili automobil. Uz sve navedeno, mitologija današnjice govori i o ljudima iznimnih moći jer je čovjek oduvijek sanjao da može nešto više od onoga što mu njegova anatomija tijela dopušta. Superljudi, odnosno superheroji zamijenili su razne moćne bogove i božice kao primjer nadljudske moći. Superheroji su mit, ali ih ljudi obožavaju, kopiraju i ugledaju se na njih kako bi ispunili svoje maštarije. Superheroji su katkad nastajali kao inspiracija nekoliko osoba, katkad kao promišljena kampanja, a katkad su doslovno preuzeti iz starih mitologija, poput Thora u filmu *Osvetnici* (Kovač 2018: 13).

3. Grčki mitovi

Najpoznatiji europski mitovi do danas su sačuvani u književnim djelima; mitovi nastali u antičkoj Grčkoj o bogovima s Olimpa, junacima te mnogobrojnim polubožanskim bićima koji su sačuvani zahvaljujući grčkim pjesnicima i dramatičarima. Priče o bogovima, na primjer o Zeusu i Apolonu, junacima kao što su Heraklo i Tezej, postale su još trajnije i poznatije jer su o njima pisali grčki autori Homer, Heziod, Eshil i Euripid. Učestalo književno pripovijedanje tih mitova govori o profinjenosti društva koje ih je iznjedrilo, ali je ta profinjenost samo jedno lice mitova u kojemu je nastala jer je svijet u kojemu je nastala europska mitologija općenito često vrlo daleko od profinjenoga. Razlog su tomu česti motivi klasičnih grčkih mitova poput krvave bitke, tijela izrezanih udova, bogova koji su često potpuno nemoralni (Wilkinson 2012: 13). Mitovi su zapravo bili odraz onoga istinitog, stvarnoga stanja svijeta te svega ružnoga i nemoralnoga što se i u tadašnjem svijetu događalo. Dakle, mitovi nisu prikazivali samo onu lijepu stranu života, nego i onu realnu, onakvu kakva je ona zaista bila. Vjerojatno su to činili kako bi ukazali ljudima na zlo i nemoral te da će biti kažnjeni za svoja zlodjela, odnosno za nepoštovanje bogova; svi oni koji su u mitovima činili nešto loše drugim ljudima ili samim bogovima ili se pokušali natjecati s bogovima, bili su kažnjeni od strane tih istih bogova te su svoja zlodjela skupo platili.

Kada je riječ o grčkoj mitologiji, potrebno je naglasiti da bi se bez mitova i mitologije teško mogla razumjeti grčka religija, umjetnost, književnost ili kultura, ali i razvoj grčkoga društva. Grčka mitologija jedna je od najbogatijih svjetskih mitologija. Stari Grci voljeli su mit i obavljanje kultova. Grčki bogovi i heroji prikazivani su sa svim ljudskim manama i vrlinama; oni komuniciraju i opće s ljudima, vole, mrze te se ljute kao i obični smrtnici. Mnogo mitskih priča može se pronaći u grčkoj literaturi, naročito u Homerovim pjesmama, kod Hezioda (*Teogonija*) i grčkih dramatičara, a oživotvorenje raznih mitskih scena može se vidjeti na mnogim sačuvanim antičkim te kasnijim spomenicima slikarstva i skulpture. Mnogo grčkih mitova nije izvorno iz Grčke, nego su preuzeti od drugih naroda, najviše s Orijenta, a Grci su ih dalje razvijali na svoj način dajući im umjetničku formu. Postojalo je i mnogo regionalnih mitova koji su izražavali mjesnu tradiciju s jasnim povijesnim događajima te se za njih češće upotrebljava i naziv legende (Juric 2001: 75). Grčki bogovi bili su istovjetni ljudima, odnosno na njima su se odražavale ljudske psihološke i karakterne osobine. Vjerojatno se time nastojalo približiti ljudima onostrano, točnije objasniti neke ljudske pojave ili postupke.

Mitovima se u antičkoj Grčkoj pridavao veliki značaj te su služili raznim svrhama, a prenosili su se generacijama. U antičkoj Grčkoj nije postojao jedan tekst poput Biblije ili Kur'ana da bi objasnio religijske poglede na svijet pa su tu svrhu imali mitovi. Isto tako, mitovi su podučavali i o važnim životnim lekcijama, na primjer da nije dobro biti previše ponosan (o tome govori mit o Arahni koju je Atena pretvorila u pauka jer se previše hvalila svojim vještinama tkanja i htjela se natjecati s Atenom). Grci su također stvarali mitove da bi objasnili prirodne fenomene koje nisu mogli razumjeti. Nisu znali zašto je dolazilo do potresa pa su stvorili mit u Posejdonu; bog mora Posejdon kažnjavao je svoje neprijatelje tresući zemlju pod njima. Posejdon je također kontrolirao more pa su valovi ili mirno more bili odraz njegovog raspoloženja. Grčki mitovi sadržavaju pragmatični sustav koji se može upotrebljavati kao središnja točka za čitavo proučavanje mitologije; o Grcima se najviše piše kada se govori o mitovima, i to u svim područjima. Grci su vjerovali u svoju mitologiju, djelomično ili u cijelosti. Na primjer, već spomenuti Hesiod bio je uvjeren da su Muze inspirirale njegov rad. Mitologija je bila način na koji su Grci razumijevali sebe te svijet oko sebe. Mitologija je njima predstavljala znanost jer im je odgovarala na pitanja tko smo mi, gdje pripadamo ili kako svijet funkcionira (Krmpotić 2018: 3, 4). Kada bismo se zapitali jesu li Grci zaista vjerovali u svoje mitove, prema svemu dosad istraženome o Grcima i njihovoj kulturi, vjerojatno bi odgovor bio potvrđan; vjerovali su u svoje mitove. U tim su mitovima pronalazili odgovore na sva ona pitanja koja nisu mogli pronaći nigdje drugdje; od pitanja o postanku svijeta do objašnjenja prirodnih fenomena (mit o Demetri i Perzefoni kao objašnjenje izmjena godišnjih doba). Njihovi mitovi bili su u suživotu s njima, odgovarali su na sva njihova pitanja, a ti su im se odgovori tada zasigurno činila logičnima jer nisu imali druge izvore ni drukčija objašnjenja; neka su objašnjenja morali imati pa su ta mitska rado prihvaćali.

4. Metodologija

Cilj rada

Cilj rada bio je istražiti u kojoj su mjeri građani Republike Hrvatske upoznati s grčkom mitologijom.

Istraživačka pitanja

Koliko građani Republike Hrvatske poznaju grčku mitologiju?

Koje grčke mitove znaju?

Sudionici

U anketiranju je sudjelovalo 146 sudionika, uglavnom ženskoga spola (80,3 %). Najviše sudionika pripada dobnoj skupini 18–25 godina, a najmanje dobnoj skupini 65 +. Nadalje, najviše je sudionika iz Brodsko-posavske županije i Grada Zagreba, dok ih je najmanje iz Međimurske, Varaždinske, Virovitičko-podravske, Ličko-senjske te Požeško-slaovonske županije.

Instrument

Anketa je izrađena u programu *Google obrasci* i u tome je obliku dijeljena na društvenim mrežama gdje su sudionici pristupali poveznici te odgovarali na pitanja. Sudionici su trebali napisati je li im pojedini mit poznat ili ne.

Postupak

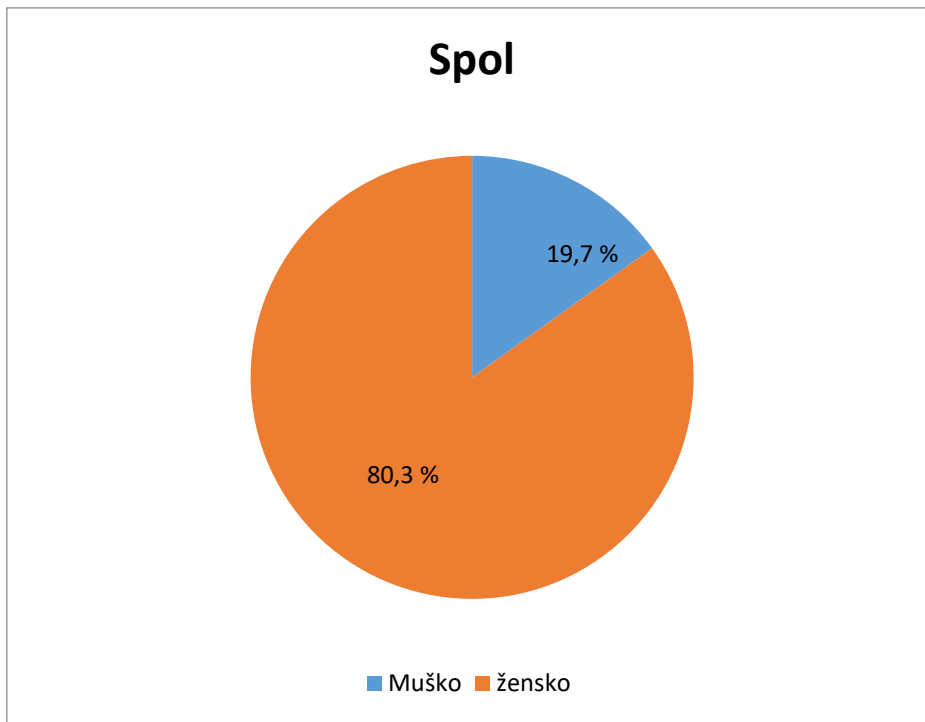
Anketiranje je bilo provedeno od 1. do 18. rujna 2022. na društvenim mrežama, a anketa je u potpunosti bila anonimna.

5. Rezultati

1. Opći podatci o ispitanicima

a) Spol

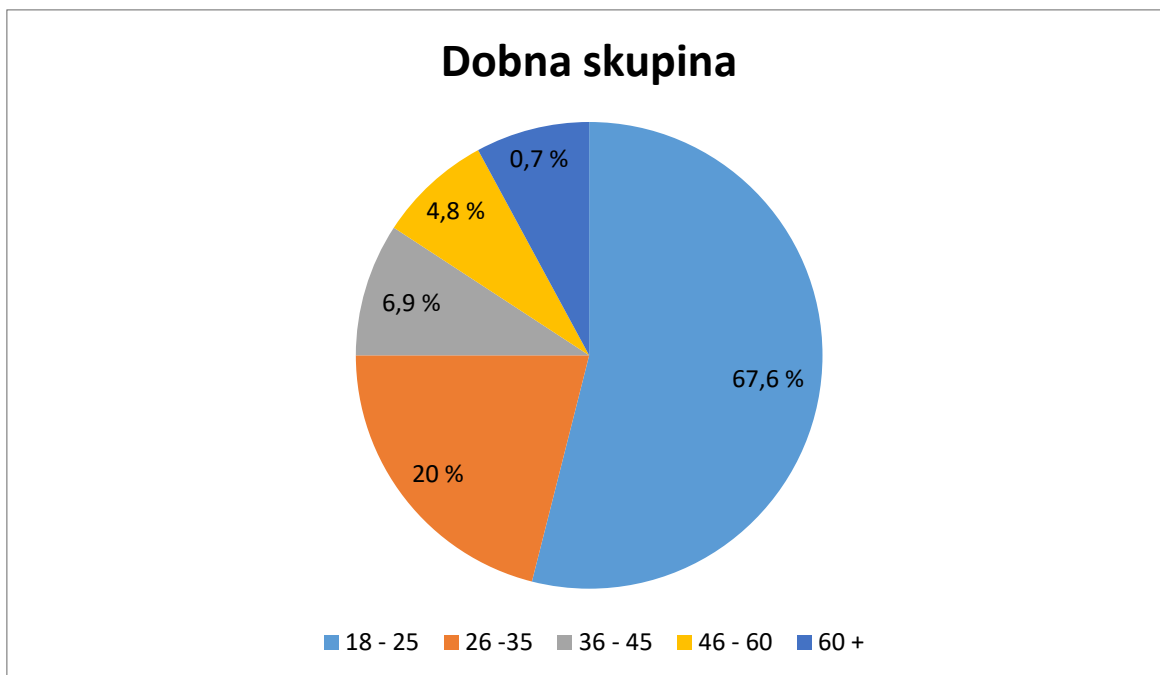
U istraživanju je sudjelovalo 80,3 % osoba ženskoga spola te 19,7 % osoba muškoga spola.

Grafikon 1. Spol sudionika istraživanja

b) Dobna skupina

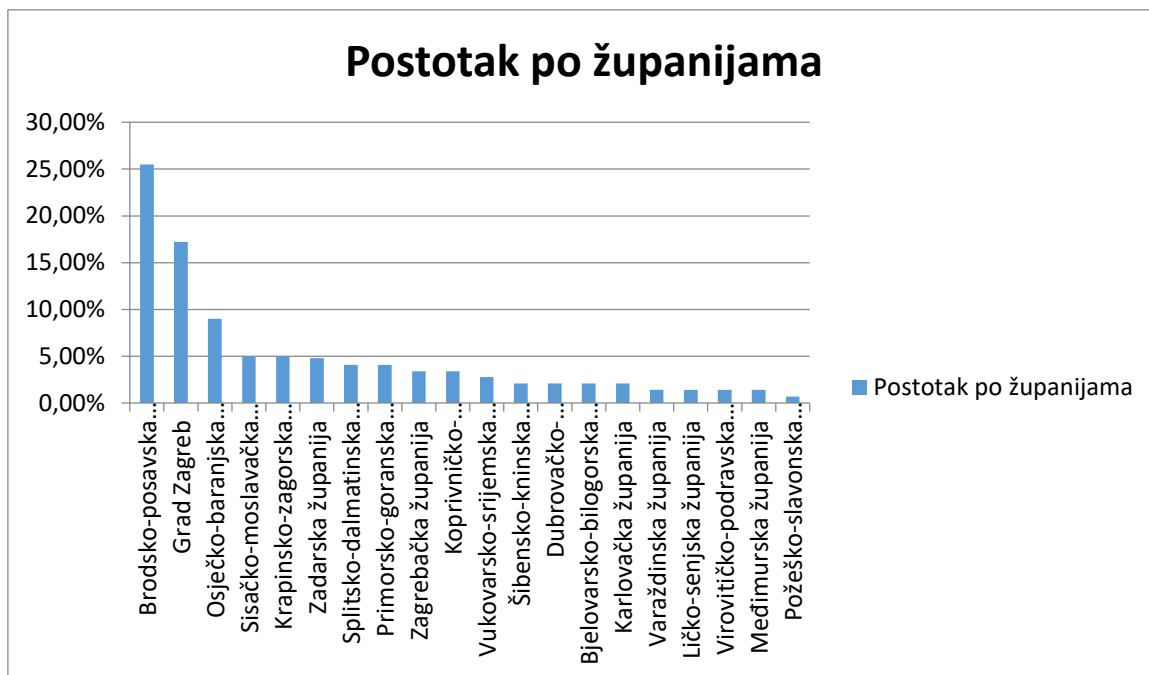
Najviše sudionika pripadalo je dobnoj skupini 18–25 godina (67,6 %), zatim 26–35 (20 %), 36–45 (6,9 %), 46–60 (4,8 %) te je najmanje sudionika pripadalo skupini 65 + (0,7 %).

Grafikon 2. Dobna skupina sudionika istraživanja

c) Sudjelovanje po županijama

Najviše sudionika bilo je iz Brodsko-posavske županije, njih 37 (25,5 %), Grada Zagreba 25 sudionika (17,2 %) i Osječko-baranjske županije 13 sudionika (9 %). Zatim, 8 sudionika (5,5 %) bilo je iz Sisačko-moslavačke i Krapinsko-zagorske županije, 7 sudionika (4,8 %) iz Zadarske županije, a 6 (4,1 %) sudionika iz Splitsko-dalmatinske i Primorsko-goranske županije. Nadalje, 5 sudionika (3,4 %) navelo je da je iz Zagrebačke te Koprivničko-križevačke županije, 4 sudionika (2,8 %) bilo je iz Vukovarsko-srijemske županije, 3 sudionika (2,1 %) iz Šibensko-kninske, Dubrovačko-neretvanske, Bjelovarsko-bilogorske te Karlovačke županije. Najmanje sudionika bilo je iz Varaždinske, Ličko-senjske, Virovitičko-podravske i Međimurske županije, odnosno samo po 2 sudionika (1,4 %), a 1 sudionik (0,7 %) bio je iz Požeško-slavonske županije.

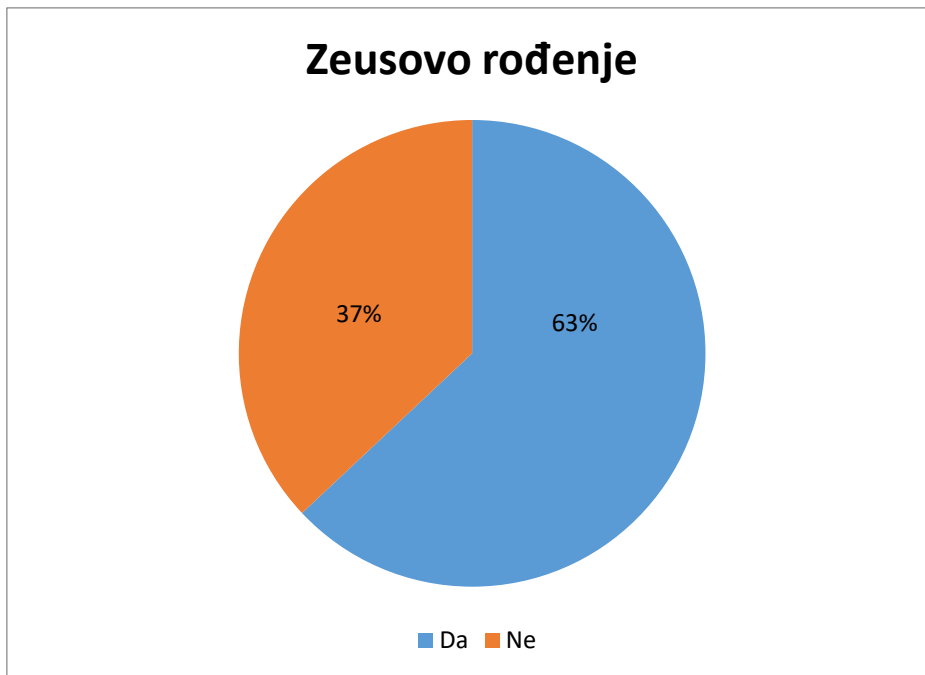

Grafikon 3. Zastupljenost sudionika istraživanja po županijama

2. Mitovi iz ankete

1. Zeusovo rođenje

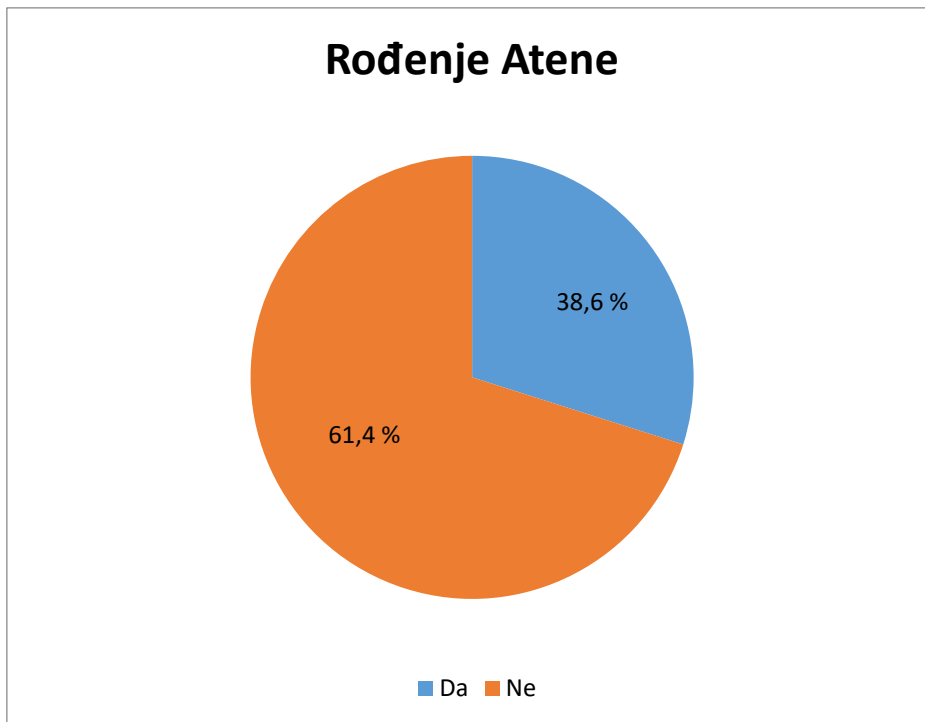
Zeusov otac Kron gutao je svoju djecu jer se bojao da će mu netko od njegove djece uzeti vlast. Kada se rodio Zeus, njegova majka Reja podmetnula je Kronu kamen umjesto Zeusa. Zeusa je sakrila u špilju gdje su ga odgajale kurete (Rejine svećenice). Kada je Zeus odrastao, svrgnuo je Krona s vlasti (Vukelić 2004: 20, 21.)

Grafikon 4. Mit: Zeusovo rođenje

2. Rođenje Atene

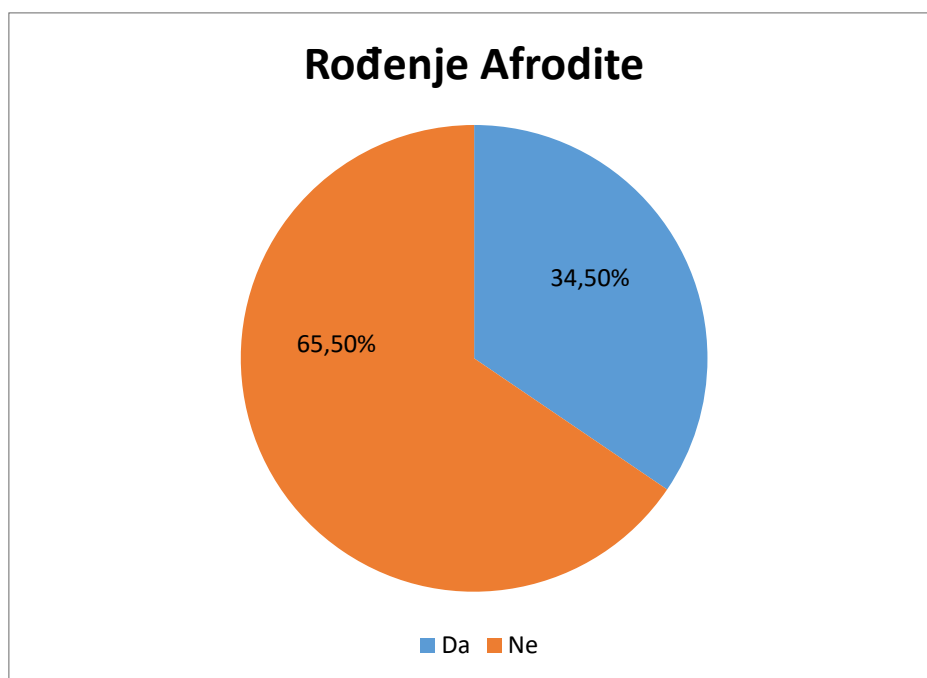
Zeusova prva žena bila je božica mudrosti Metida. Geja je prorekla da će Zeusa s vlasti svrgnuti njegov sin i da će Metida roditi snažnu kćer i sina koji će postati budući vladar bogova i ljudi. Zbog toga je Zeus progutao trudnu Metidu pa je u njegovoj utrobi rasla njihova kći. Jednoga dana Zeusa je jako zaboljela glava i naredio je Hefestu da mu sjekirom raspolovi mozak, a u tome je trenutku iskočila božica mudrosti Atena, potpuno obučena i spremna za borbu (Novak 2008: 30).

Grafikon 5. Mit: Rođenje Atene

3. Rođenje Afrodite

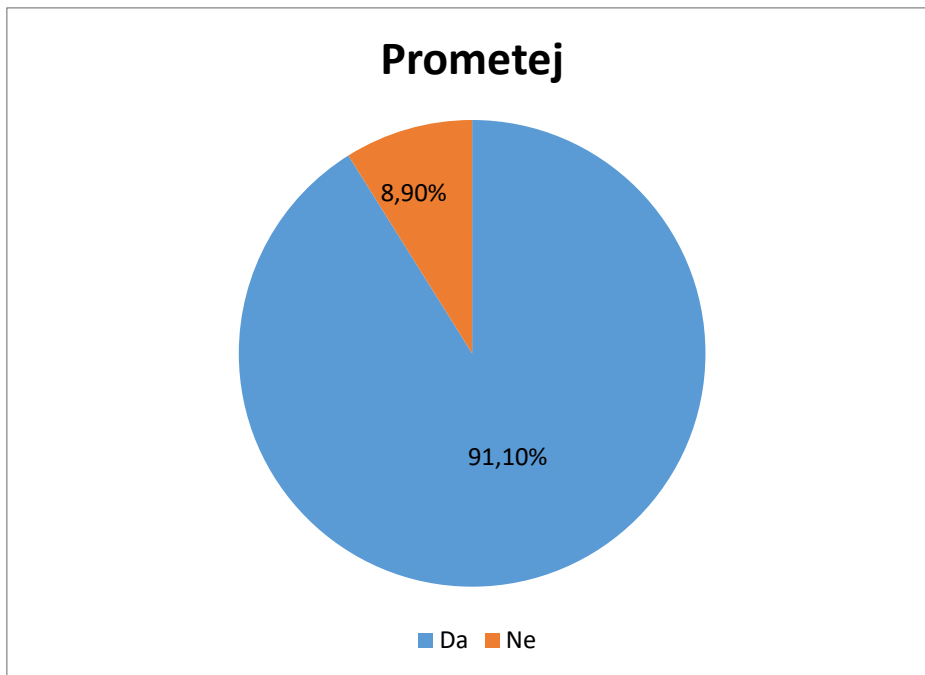
Zeusov otac Kron postao je vladar nakon što je srpom napao i kastrirao svojega oca Urana. Bacio je njegove genitalije u ocean i kada su genitalije dodirnule more te se ono zapjenilo, rodila se lijepa božica ljubavi i spolnosti Afrodita (Novak 2008: 24).

Grafikon 6. Mit: Rođenje Afrodite

4. Prometej

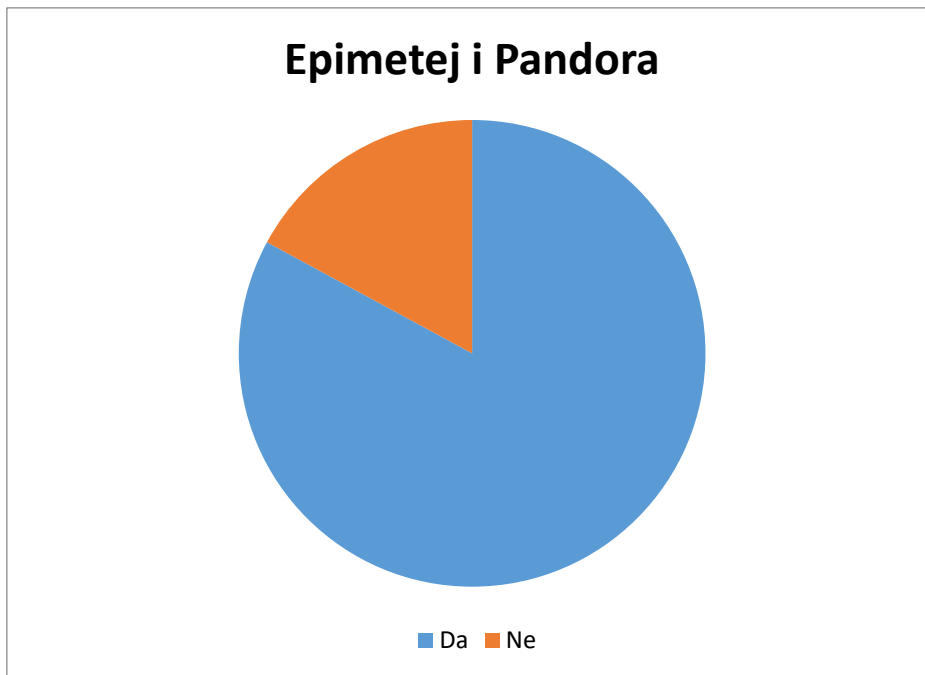
Prometej je bio sin titana Japeta i morske nimfe Klimene. Jako je volio ljude. Potajno se popeo na Olimp i bogovima ukrao vatru te je dao ljudima. Neki kažu da mu je u tome pomogla Atena jer je voljela razboritost i umijeće. Zeus ga je za kaznu lancima zavezao za planinu Kavkaz gdje mu je svakoga dana orao ključao jetru koja bi se navečer obnovila (Vukelić 2004: 27).

Grafikon 7. Mit o Prometeju

5. Epimetej i Pandora

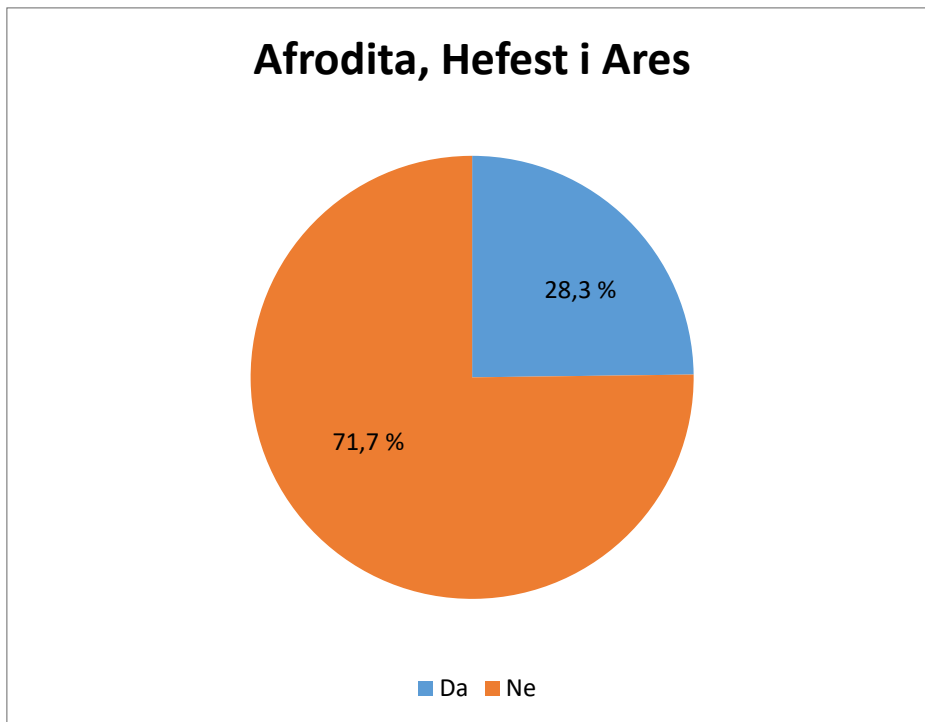
Da bi se osvetio titanima i ljudima, Zeus je zamolio boga kovača Hefesta da mu od gline napravi prekrasnu ženu. Nazvao ju je Pandora, što znači prepuna prekrasnih darova. Zeus je Pandori dao kutiju, a njegov sin Hermes rekao je Pandori da ju nikada ne smije otvoriti. Prometejev brat Epimetej bio je očaran Pandorom i odlučio se oženiti njome. Pandora je bila jako znatiželjna i na kraju je otvorila kutiju. Iz nje su izašla sva zla svijeta, a kada ju je uspjela zatvoriti, unutra je ostala samo nada (Vukelić 2004: 29).

Grafikon 8. Mit: Epimetej i Pandora

6. Afroditu, Hefest i Ares

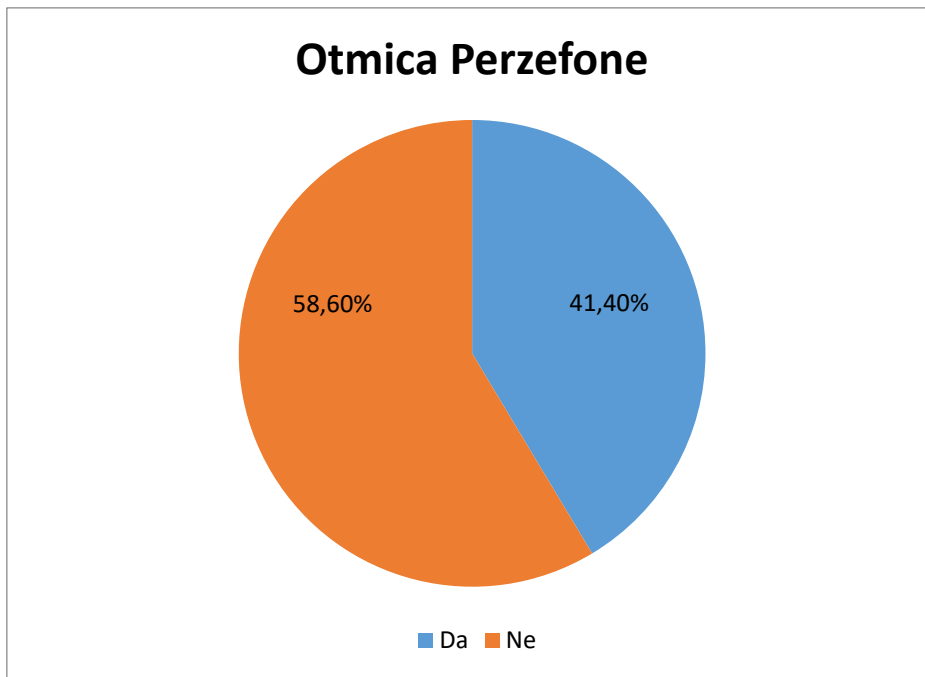
Božica ljubavi i ljepote Afroditu imala je dogovoren brak s bogom kovača Hefestom. On je bio najružniji bog. Afroditu ga je varala s bogom rata Aresom. Da bi ih uhvatio na djelu, Hefest je napravio mrežu te je bacio na njih i oni su ostali zarobljeni. Pozvao je sve olimpske bogove da ih dođu vidjeti. Božice nisu htjele, samo su bogovi došli i divili se Afroditinoj ljepoti. Kada su ih pustili, Ares je otišao u svoju domovinu Trakiju, a Hefest se rastao od Afrodite (Vukelić 2004: 56, 57).

Grafikon 9. Mit: Afrodita, Hefest i Ares

7. Otmica Perzefone

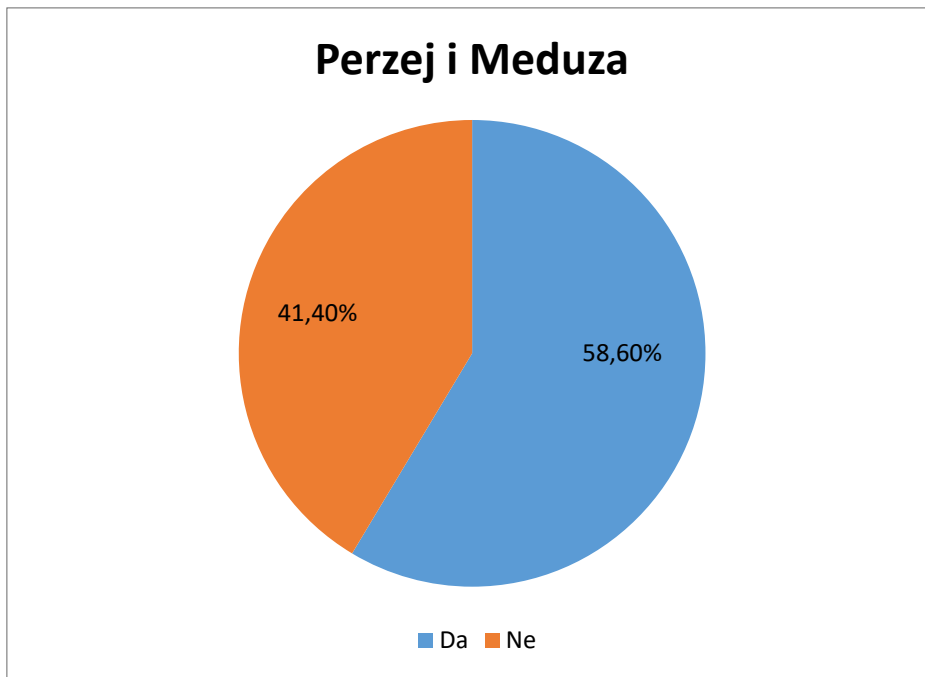
Perzefona je bila kći Zeusa i Demetre, božice ratarstva i poljoprivrede. U nju se zaljubio vladar podzemlja Had. Dok je Perzefona brala cvijeće na livadi, iz podzemlja je s crnim konjima i kolima doletio Had te je odveo sa sobom. Demetra je lutala svijetom i tražila kćer. Zapostavila je svoje dužnosti pa su usjevi propadali, a ljudi gladovali. Tada je Zeus odlučio pomoći Demetri. Poslao je glasnika bogova Hermesa da sve ispriča Demetri. Dodao je da se Perzefona može vratiti jedino ako nije ništa jela iz podzemnog svijeta. Međutim, Perzefona je tamo bila tjednima i morala je nešto pojesti. Ipak je postignut dogovor; Perzefona će pola godine provoditi s majkom da bi usjevi mogli dati dobru žetvu (proljeće i ljeto), a pola godine bit će s Hadom u podzemlju (jesen i zima). Tako je dogovorio Hadov brat Zeus da bi svima udovoljio (Vukelić 2004: 68).

Grafikon 10. Mit: Otmica Perzefone

8. Perzej i Meduza

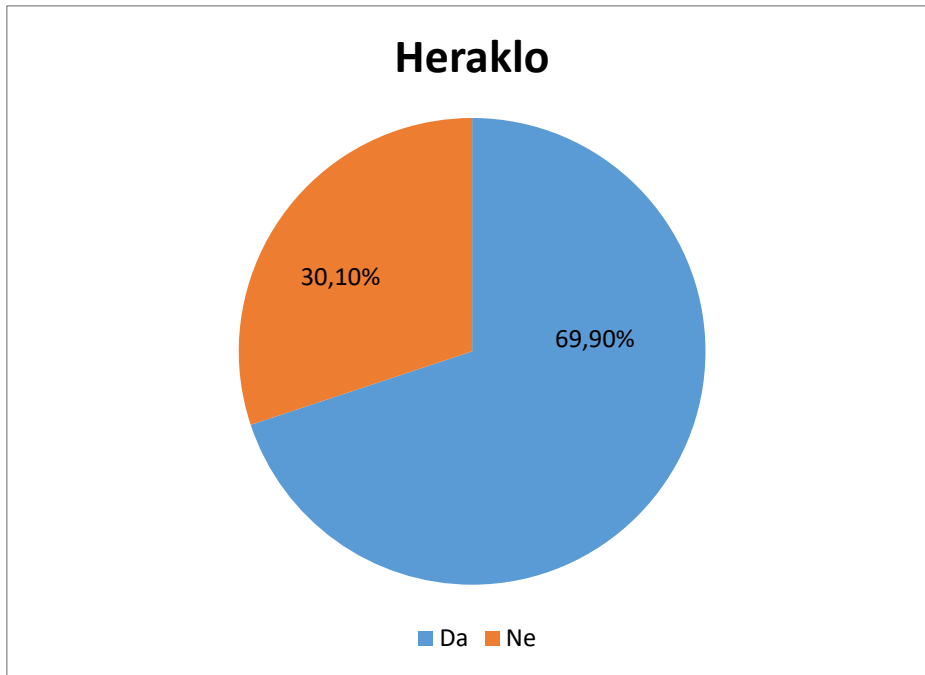
Meduza je bila jedna od triju Gorgona, kćeri morskoga boga. Živjele su na otoku u najudaljenijem oceanu. Atena je kaznila Meduzu zato što je Meduza bila Posejdonova ljubavnica. Kosu joj je pretvorila u zmijske kovrče i proklela je na život u tami te joj onemogućila da ikada više vodi ljubav s muškarcem. Svatko tko bi pogledao Meduzu pretvorio bi se u kamen. Zeusov sin Perzej upotrijebio je kacigu nevidljivosti kako bi ušao u špilju u kojoj su spavale Gorgone. Pomoću sjajnoga štita neprimjetno je prišao Meduzi te joj odrubio glavu i strpao je u torbu. Iz njezine glave izašao je krilati konj Pegaz (Novak 2008: 78).

Grafikom 11. Mit: Perzej i Meduza

9. Heraklo

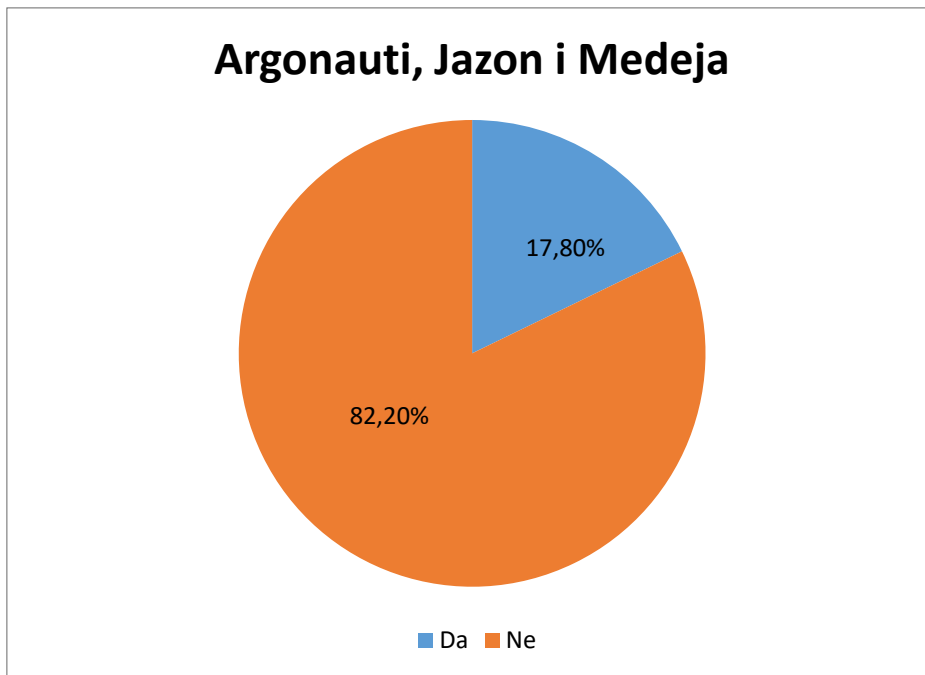
Heraklo je bio sin Alkmene i Zeusa. Zeus se pretvarao da je Alkmenin suprug Amfitrion te je Alkmene sa Zeusom začela Herakla. Zeusova žena Hera mrzila je Herakla i htjela ga je ubiti. U kolijevku mu je poslala dvije zmijske otrovnice, ali ih je Heraklo zadavio. Odmalena je bio jako snažan. Da bi postao kralj Mikene i Tirinta na Argu, morao je služiti Euristeju (koji se rodio prije Herakla jer je Hera ubrzala porod njegove majke, žene kralja Stenela) dok ne ispuni dvanaest zadataka (Jurić 2001: 91).

Grafikon 12. Mit o Heraklu

10. Argonauti, Jazon i Medeja

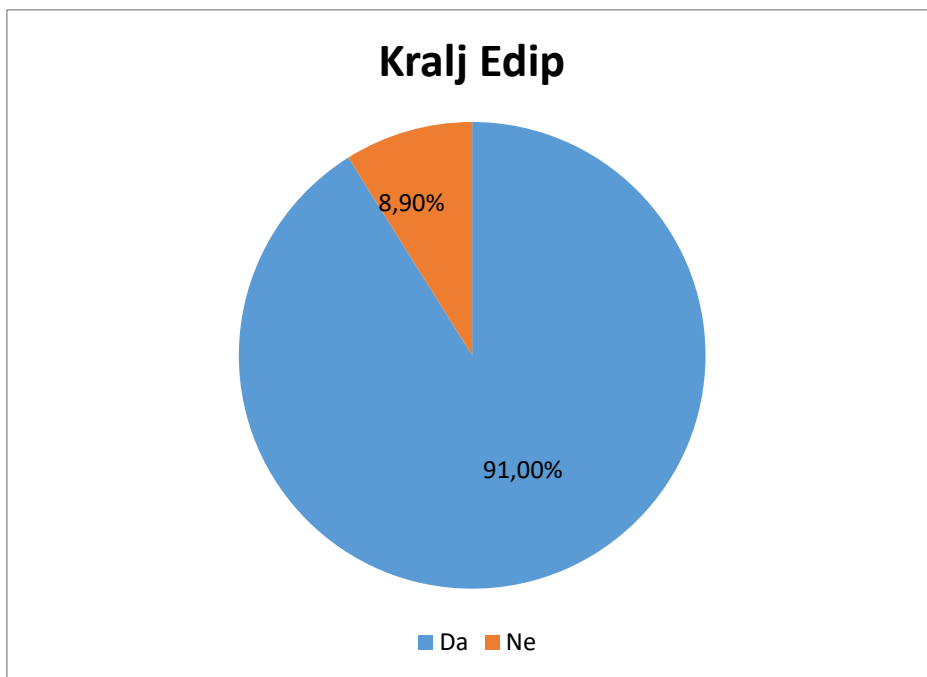
Jazon je sa skupinom junaka (nazvani Argonauti prema brodu Argo) krenuo na dugo putovanje u potrazi za zlatnim runom u Kolhidi koje mu je trebalo osigurati prijestolje. Jazonova oca Ezona s vlasti je svrgnuo njegov polubrat Pelij. Zlatno runo imao je Zeusov ovan s krilima. Da bi uzeo zlatno runo, morao je ispuniti tri zadatka koja mu je namijenio kralj Etej, a u tome mu je pomagala čarobnica Medeja, kraljeva kći, koja je zauzvrat tražila da je Jazon povede sa sobom. Jazon se poslije oženio princezom Glaukom i ostavio Medeju. Da bi mu se osvetila, ubila je Glauku, ali i svoju djecu koju je Jazon jako volio. Medeja je pobjegla zahvaljujući bogovima koji su joj poslali kola sa zmajevima. Bogovi su mrzili Jazona koji je izdao Medeju. Jazon je zbog toga živio u bijedi i samoći (Novak 2008: 60, 61).

Grafikon 13. Mit: Argonauti, Jazon i Medeja

11. Kralj Edip

Edip je bio sin tebanskoga kralja Laja i kraljice Jokaste. Laju je proreknuto da će ga ubiti sin. Zato je odnio maloga Edipa u divljinu kako bi tamo umro. Edipa je pronašao pastir i dao ga kraljevskom paru bez djece, Polibu i Meropi. Kada je Edip odrastao, naučio je da nije pravi Polibov sin pa se zaputio u proročište u Delfima gdje mu je proročica Pitija rekla da će ubiti oca i oženiti majku. Zaputio se u Tebu gdje je Sfinga (čudovište sa ženskom glavom, lavljim tijelom i ptičjim krilima) terorizirala grad. Edip je riješio njezinu zagonetku i ona se tada bacila sa stijene u more (Što ujutro hoda na četiri noge, u podne na dvije, a uvečer na tri? - odgovor je bio čovjek), a na tome putu ubio je i svojega oca Laja kojega nije prepoznao. Oženio je Jokastu ne znajući da mu je to majka. Dobili su četvero djece, a to su bili: Eteoklo, Polinik, Antigona i Izmena. Kada su Edip i Jokasta saznali istinu, Edip si je iskopao oči, a Jokasta se objesila (Vukelić 2004: 101–105).

Grafikon 14. Mit o kralju Edipu

6. Rasprava

Provedeno istraživanje pokazuje da građani Republike Hrvatske ne poznaju jednako sve navedene mitove. Istraživanje je polazilo od pretpostavke da će biti više afirmativnih nego negativnih odgovora budući da se mitovi kao štivo javljaju u srednjim školama u sklopu lektirnih djela, a prema nekima od njih snimljeni su i igrani filmovi (Heraklo, Perzej i Meduza, Prometej). Ipak, više je sudionika istraživanja kojima su navedeni mitovi poznati nego onih kojima su nepoznati. Ispitanicima su najpoznatiji mitovi: *Zeusovo rođenje* (63 % sudionika poznaje navedeni mit, a 37 % ne poznaje), *Prometej* (čak 91,1 % sudionika poznaje navedeni mit, a samo 8,9 % ne poznaje), *Epimetej i Pandora* (82,9 % poznaje navedeni mit, 17,1 % ne poznaje), *Perzej i Meduza* (58,6 % sudionika poznaje navedeni mit, 41,4 % sudionika ne poznaje), *Heraklo* (69,9 % sudionika poznaje navedeni mit, a 30,1 % ne poznaje) te *Kralj Edip* (čak 91,1 % sudionika poznaje navedeni mit te samo 8,9 % sudionika ne poznaje). Mit *Rođenje Atene* poznaje samo 38,6 % sudionika, a 61,4 % ne poznaje. Mit *Rođenje Afrodite* poznaje samo 34,5 % sudionika te preostalih 65,5 % ne poznaje. Mit *o Afroditi, Hefestu i Aresu* poznaje 28,3 % sudionika, a 71,7 % ne poznaje. Nadalje, *Otmicu Perzefone* poznaje 41,4 % sudionika, dok 58,6 % ne poznaje. Velik postotak sudionika (čak 82,2 %) ne poznaje mit o *Argonautima, Jazonu i Medeju*, dok ih poznaje samo 17,8 %. Iz navedenoga se može zaključiti da su najpoznatiji mitovi o *Prometeju i kralju Edipu*.

Na kraju ankete stajala je i napomena da svatko, ako zna, napiše još neki njemu poznati grčki mit. Nekoliko ispitanika navelo je mit o Dedalu i Ikaru, Orfeju i Euridiki, mit o Sizifu, kralju Midi, Narcisu te Odiseju. Naveden je i mit o Parisu i tri božice (Parisov sud), o Minotauru, plejadama, Erosu i Psihi, Andromedi i Kasiopeji.

Zaključak

Grčki mitovi godinama su se duboko ukorijenili u europsku kulturu ponajviše zahvaljujući grčkim pjesnicima i tragičarima koji su oživjeli te mitove u svojim pričama, a koji se i danas prepričavaju (prvenstveno se misli u obrazovnome sustavu; čitanje tih djela kao lektira u srednjoj školi). Osim u raznim knjigama, grčki mitovi mogu se pronaći i na različitim internetskim stranicama, a to znači da su dostupni široj publici. Također, iz grčkih mitova i danas su poznati neki frazemi (*Pandorina kutija*, *Damoklov mač*, *Prokrustova postelja*, *Arijadnina nit* i sl.). Dakle, grčki mitovi postali su i dio jezične ali i kulturne zajednice. Prodrli su u mnoga područja ljudskoga života. Ipak, istraživanje je pokazalo da građani Republike Hrvatske u dovoljnoj mjeri ne poznaju sve navedene mitove. Sudionicima istraživanja najpoznatiji su mitovi: *Zeusovo rođenje*, *Prometej*, *Epimetej* i *Pandora*, *Perzej* i *Meduza*, *Heraklo* i *Kralj Edip*. Manje poznati mitovi su: *Rođenje Atene*, *Rođenje*, *Mit o Afroditi*, *Hefestu* i *Aresu*, *Otmica Perzefone* te *mit o Argonautima*, *Jazonu* i *Medeju*. Iz navedenoga se može zaključiti da su najpoznatiji mitovi o *Prometeju* i *kralju Edipu*. Vjerojatno su najpoznatiji zbog toga jer su uvršteni u obrazovni sustav, dakle obrađuju se kao srednjoškolsko gradivo. Poznat je i *mit o Perzeju* i *Meduzi* te *mit o Heraklu*, a tomu je razlog možda filmska ekranizacija navedenih mitova. *Mit o Epimeteju* i *Pandori* vjerojatno je najpoznatiji zbog ustaljenoga izraza *Pandorina kutija* koji danas označava skrivene tajne, neizvjesnost, izvor svakoga zla, ali upozorava i na neželjene posljedice. Kada je riječ o mitovima koje su sudionici sami pisali, izdvajaju se mitovi o: *Dedalu* i *Ikaru*, *Orfeju* i *Euridiki*, *Sizifu*, *kralju Midi*, *Narcisu* i *Odiseju*. Razlog njihova poznavanja vjerojatno je također u tome što se čitaju tijekom srednjoškolskoga obrazovanja, potom filmska ekranizacija te ustaljeni izrazi ili frazemi (*Sizifov posao*, *biti narcisoidan*, *trojanski konj*). Tezu o poznavanju mitova tijekom srednjoškolskog obrazovanja vjerojatno može potvrditi i činjenica da je najviše sudionika bilo u dobnoj skupini 18–25 godina, dakle onih koji možda još pohađaju srednju školu ili onih koji još uvijek pamte srednjoškolsko gradivo s obzirom na životnu dob.

Literatura

- Hrvatska enciklopedija. 2024. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41235>, pristupljeno 30. kolovoza 2022.
- Hrvatska enciklopedija. 2024. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41255>, pristupljeno 25. rujna 2022.
- Jukić, Tatjana. 1997. Roland Barthes, mit danas. *Čemu*. 4(9), 11–20.
- Juric, Ante. 2001. *Grčka: od mitova do antičkih spomenika*. Andromeda. Rijeka.
- Kovač, Karlo. 2018. *Utjecaj mitologije na suvremenu kulturu*. Završni rad. Hrvatski studiji. Sveučilište u Zagrebu. Zagreb.
- Krmpotić, Andrea. 2018. *Mitovi u kojima živimo*. Diplomski rad. Filozofski fakultet u Rijeci. Sveučilište u Rijeci. Rijeka.
- Novak, Iva. 2008. *Bogovi i junaci u grčkoj i rimskoj mitologiji*. Mozaik knjiga. Zagreb.
- Pavlović, Stjepan. 2017. *Aspekti ženskoga u mitovima o postanku*. Završni rad. Filozofski fakultet. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku. Osijek.
- Pehovac, Maroje. 2021. *Komparativna analiza japanske i grčke mitologije*. Završno rad. Filozofski fakultet. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
- Šimić, Krešimir. 2003. *Mit kao antropološka konstanta*. *Bogoslovska smotra*. 73(4), 685–711.
- Tomić, Celestin. 1991. *Mit i religija*. *Crkva u svijetu*. 26(2–3), 133–142.
- Vukelić, Tatjana. 2004. *Mitologija: mitovi, legende i vjerovanja*. Dušević & Kršovnik d. o. o., Rijeka.
- Wilkinson, Philip. 2012. *Mitovi i legende*. Profil. Zagreb.

The knowlwdge of Greek mythology among people in the Republic of Croatia

Summmary

The paper deals with the research of the knowledge of Greek myths in the Republic of Croatia. There are many definitions of myth, and one of them is that a myth is a story from the life of gods and heroes, a traditional belief of ancient peoples about the origin of the world, a story, a traditional belief, imbued with fantasy, expresses the magical-religious pre-scientific opinion of primitive peoples about the origin of the world. A myth is an explanation of the initial event, which is crucial for everything that happens next. The most famous European myths that have been preserved in literary works to this day are the myths created in ancient Greece, which talk about the gods from Olympus, heroes and numerous semi-divine beings that have been preserved thanks to Greek poets such as Homer and dramatists such as Aeschylus, Sophocles and Euripides. The ancient Greeks attached great importance to myths, and they served various purposes, and were passed down through the generations. Considering that the Greek culture has spread a lot and is deeply rooted among other European nations, as well as beyond, the research was carried out on how many people in the Republic of Croatia know Greek myths. Eleven well-known Greek myths were chosen, and the participants just had to answer whether they know that myth or not. 146 participants took part in the survey.

Key words: *Greek myths, Greek culture, story, survey*